

De onweerstaanbare roep van de ringen

Nathalie Colpaert

Geelpootmeeuw met wetenschappelijke en kleurring © Nathalie Colpaert

Met een ring aan de poot kan een vogel individueel gevolgd worden. Zeker als dat kleurringen zijn die vanop grotere afstand af te lezen of te fotograferen zijn, levert dat vaak veel informatie op over de levensloop van een individu. Voor veel mensen is het aflezen van kleurringen een hobby. Eentje die, wanneer je er eenmaal aan begint, behoorlijk onweerstaanbaar wordt, om niet te zeggen verslavend. Langs de kusten van Europa, en in mindere mate West-Afrika, staan tientallen aflezers te wachten tot ze een gekleurde vogel tegenkomen. Vaak hebben ze zich toegelegd op bepaalde soorten. Zo zijn er aflezers die voornamelijk grote meeuwen aflezen, andere hebben zich dan weer gespecialiseerd in Zwartkopmeeuwen en weer anderen in steltlopers zoals de Scholekster en de Drieteenstrandloper. Maar waarom worden die vogels eigenlijk geringd, wat is het wetenschappelijk doel en hoe zit dat in België? Als fervent aflezer van kleurringen van meeuwen geef ik hieronder een beetje duiding over het onderzoek naar Zilvermeeuw en Kleine Mantelmeeuw dat in Vlaanderen plaatsvindt.

De eerste vogels werden geringd door de Deen Chr. Mortensen in 1899 om na te gaan waar broedende vogels in Europa de winter doorbrachten. Mortensen vroeg zich af waar de vogels die hij in de zomer zag in de winter naartoe waren. Ondertussen hebben ringen al heel wat inzichten gegeven over leeftijd, paargedrag en broedsucces, trekroutes, foeragegedrag en plaatstrouw (aan broedgebieden of aan partners). Het ringen is niet alleen belangrijk voor wetenschappelijke doeleinden, maar ook juridisch, ter bescherming en behoud van vogelsoorten. Belangrijke pleisterplaatsen en de verschillende trekroutes werden zo in kaart gebracht. In België werden de eerste vogels geringd in 1927 door het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen (KBIN). Ondertussen worden er jaarlijks meer dan 600.000 vogels geringd met een metalen ring van het KBIN. In de database die beheerd wordt door het KBIN zijn meer dan 16.000.000 ringgegevens raadpleegbaar, allemaal ingevoerd sedert het begin van het ringen in 1927 (KBIN, persoonlijke communicatie). Daarenboven zijn er nog meer dan 10.000.000 historische gegevens beschikbaar op papier (BeBirds, KBIN).

De metalen ring, aangebracht door erkende ringers van het KBIN, bestaat uit een landcode en een unieke code per vogel. Echter, deze metalen ringen met inscripties zijn over het algemeen zeer klein. Het aflezen van deze ringen leverde heel wat beperkingen en foutieve aflezingen op (bv. door de grote afstand). Daardoor zijn veel onderzoekers gekleurde ringen gaan gebruiken met een unieke code en unieke kleur. Deze kleurringen zijn veel gemakkelijker af te lezen en eventueel te fotograferen ter bevestiging van de code. Elke gekleurde vogel draagt ook steeds een wetenschappelijke metalen ring.

Referentie-afbeeldingen: links enkele voorbeelden van metalen ringen en rechts verschillende types kleurringen © Vogeltrekstation.nl

In Nederland is dr. Arie Spaans begin jaren '80 begonnen met het kleurringen van meeuwen in 12 verschillende kolonies aan de Nederlandse kust. De jonge, bijna vliegvlugge Zilvermeeuwen werden gemerkt met grote, opvallend gekleurde pootringen (oranje, geel, wit, groen, zwart en paars) met een 3x herhaalde inscriptie van een letter of horizontale strepen (1, 2 of 3 'bars') die van alle kanten kan worden afgelezen. Aan elke poot bevond zich 1 ring. Doel van het onderzoek was om op gestandaardiseerde wijze verschillen in verspreiding en overlevingskansen tussen leeftijdsklassen, alsmede vestigingspatronen van broedrijpe vogels vast te leggen na de sterke aantallenexplosie in de jaren '70 die begin jaren '80 aan het stabiliseren was of zelfs al iets aan het teruglopen was. Deze kregen geen metalen ring aan aangezien dit ringprogramma volledig los stond van het Vogeltrekstation (Spaans, 1986). Op Terschelling werden in 1983 en 1984 enkele honderden kuikens voorzien van kleurringen, alsook enkele tientallen adulte vogels in 1984. Dit kaderde in het onderzoek naar de invloed van een populatietoename bij Zilvermeeuwen op het broedsucces van de soort en naar de overlevingskansen na het uitvliegen. Uit zijn onderzoek bleek dat de Zilvermeeuw een stand- en zwerfvogel is die zelfs in de winter maar zelden verder dan 150 km van de geboortekolonie wordt aangetroffen. Ze bleken geen bepaalde richtingsvoorkeur te hebben. Door het beperkte aantal terugmeldingen, kon helaas geen antwoord verkregen worden op de onderzoeksvragen: 'Langs welke wegen vliegen de vogels precies?' en 'Hoe geschiedt dit in de tijd voor individuele vogels?' Daarenboven merkte hij op dat de jonge meeuwen gemakkelijker onder de aandacht kwamen dan oude vogels, mogelijks omdat ze minder schuw waren en door een verschil in terreinkeuze (Spaans, 1985).

Aan de Belgische kust kregen de eerste Zilvermeeuwen (*Larus argentatus*) en Kleine mantelmeeuwen (*Larus fuscus*) uit de broedkolonies van Zeebrugge en Oostende hun eerste kleurringen in 1999 (Van Waeyenberge et al. 2002). Over de laatste 20 jaar werden door het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO) zo al een 10.600 Zilvermeeuwen en Kleine Mantelmeeuwen met kleurringen uitgerust. De voorbije jaren kwamen er jaarlijks zo'n 400 – 1000 kleurgeringde meeuwen bij, zowel jonge pas uitgevlogen kuikens als adulte vogels (Marc Van de Walle, INBO, technisch medewerker, persoonlijke communicatie). Ook herstelde gasten uit de Opvangcentra voor Vogels en Wilde Dieren in Oostende en Brasschaat krijgen bij vrijlating een wetenschappelijke en soms ook een kleurring om. Uiteraard sterven er ook een aantal meeuwen, gaan er ringen verloren en worden ringen onleesbaar zodat sommige individuen niet meer kunnen worden gedocumenteerd.

Klaar voor vrijlating door het VOC van Oostende © VOC Oostende

De 10.600 geringde meeuwen leverden reeds een totaal van maar liefst 145.000 terugmeldingen op. Hieruit blijkt dat onze Zilvermeeuwen zich buiten het broedseizoen verspreiden van de Kanaaleilanden en de zuidkust van Engeland tot de Deense Waddeneilanden. Kleine mantelmeeuwen komen voor van Mauritanië tot de Nederlandse Waddeneilanden (Van Waeyenberge et al. 2002). Afhankelijk van de kleur van de ring, de code, pootpositie (links/rechts) en de plaats van aanbrengen (tibia of scheenbeen/tarsus of voet) behoren deze gevleugelden tot een specifiek onderzoeksproject. Dus aan de hand van voorgenoemde kenmerken kan je achterhalen welke ring bij welk project hoort: www.cr-birding.org/colourprojects. Je kan hier geen individuele codes ingeven, maar je komt wel terecht op een pagina waar je de verantwoordelijke van het desbetreffende project kan vinden.

Groene ring aan de tibia © Nathalie Colpaert

En de meeuwen vertellen....

Studies met kleurringen hebben aangetoond dat meeuwen heel oud kunnen worden. Zo werd er op 7 juli 1986 een jonge Zilvermeeuw uit de Nederlandse kolonie Schoorl geringd met aan de linkerpoot een witte kleurring met de letter A en aan de rechterpoot een groene ring met letter L - meeuw WAGL. Door deze vogel te ringen, kon zij beschouwd worden als een individu en ook opgevolgd worden. Kort na ringdatum werd ze opgemerkt in Oostende. Na verschillende waarnemingen in Nederland door de jaren heen bezocht hij Oostende opnieuw op 14/2/2003. In 2015 werd hij nog 9 keer gezien in Oostende en nog 3 keer in 2016. Toen had deze oude knar al de gezegende leeftijd van 30 jaar! (Kees Camphuysen, NIOZ, senior scientist, persoonlijke communicatie)

Ook kon er dankzij ringgegevens klaarheid gebracht worden over het reilen en zeilen in een broedkolonie. Hierdoor kwamen er antwoorden op vragen over onder andere het jaarlijks broedsucces van bepaalde individuen, de overlevingskans van de vogels, de kans dat jongen terugkeren naar hun geboortekolonie als ze na 4 jaar volwassen zijn, en de kans dat meeuwen uit andere kolonies immigreren naar de onderzoekskolonie en hoeveel er uit de eigen kolonie verhuizen naar andere kolonies. Het boek 'De Zilvermeeuw' van Kees Camphuysen (2018) is een echte aanrader wat dat betreft. Daarin worden deze zaken in begrijpelijke taal en zeer verhalend uitgelegd. Stienen et al. (2018) beschrijven dan weer hoe verstoring van de Vlaamse broedgebieden heeft geleid tot massale verhuizingen, allemaal mooi in kaart gebracht door aflezingen van gekleurde vogels.

Na het broedseizoen gaan de partners van Zilver- en Kleine mantelmeeuwen elk hun eigen weg en pas in het voorjaar komen ze weer samen. Door het ringonderzoek kon de Nederlandse meeuwenonderzoeker Kees Camphuysen aantonen dat ze in de kolonie dan misschien toch niet zo trouw zijn aan hun partner als eerst gedacht. Vrouwtjeszilvermeeuw F.AAN en mannetjeszilvermeeuw M.ARK zijn reeds 5 jaar een steeds terugkomend broedpaar in de Texelse duingordel aan de zuidkant van hun eiland. Hij beschrijft hun

ontrouw als volgt: 'M.ARK buigt en strekt zich om aan te geven dat ook hij naar zee vertrekt, F.AAN blijft staan. Ze lijkt te dromen. Het is puur toeval dat ik zie dat ze ineens, zonder duidelijke aanleiding, drie meter opzij stapt in de richting van een andere zilvermeeuw. Hoe ze contact legt kan ik niet zien, maar ineens wordt ze beklommen en een langdurige, zo te zien succesvolle paring is een feit. Na afloop schudt F.AAN de veren en loopt ze weer rustig terug naar haar eigen plekje. Ze poetst zich en valt in slaap. M.ARK komt even later weer terug, landt, begroet F.AAN omstandig en gaat weer naast haar staan. F.AAN gaapt.' Nou...! (Uit 'De Zilvermeeuw', Kees Camphuysen 2018)

Zilvermeeuw Nathalie Colpaert © Nathalie Colpaert.jpg

Van waar kom ik en waar vlieg ik heen? Door het kleurringonderzoek van INBO is gebleken dat de Oostendse vismijn en het strand niet alleen een grote trekpleister zijn voor toeristen, maar ook voor meeuwen afkomstig uit Oostende alsook van ver daarbuiten. Naast de in België geringde meeuwen vallen hier ook heel veel Nederlandse, Britse, Noorse en Poolse meeuwen te spotten. Mijn opvallendste waarneming in Oostende was een flink uit de kluiten gewassen jonge Zilvermeeuw uit Litouwen. Deze behoorde tot de grotere en stuisere ondersoort *Larus argentatus argentatus*, en stak met

Kleurringproject meeuwen Belgische kust

Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Havenlaan 88 (bus 73), B-1000 Brussel

Life history van : **DU.OJ** wit op donker blauw aan linker poot up

Oude code : **DUOJ**

Kleine Mantelmeeuw *Larus fuscus*

Metaalring : L926256

Leeftijd bij aanbrengen kleurring : 1ste kalenderjaar

Geslacht : onbekend

Datum	Plaats	Coördinaten	Waarnemer	Actie
25/07/2018	Raversijde (Strand), West-Vlaanderen, België	51°12'0"N 2°51'0"E	VOC - Oostende	kl
25/07/2018	Raversijde (Strand), West-Vlaanderen, België	51°12'0"N 2°51'0"E	VOC - Oostende	me
10/08/2018	Raversijde (Strand), West-Vlaanderen, België	51°12'0"N 2°51'0"E	Colpaert, Nathalie	wa
09/11/2018	Ferragudo (Haven), Algarve, Portugal	37°7'0"N 8°31'0"W	Colpaert, Nathalie	wa

Dit voorbeeld is de 'levensgeschiedenis' van Kleine Mantelmeeuw DU.OJ © INBO

kop en schouders boven alle andere meeuwen uit. Deze was als nestjong geringd in 2015 in Kretinga, Litouwen. Daarenboven is ook vastgesteld dat meeuwen zeer plaatstrouw zijn aan hun broedgebied, overwinteringsgebied en foerageergebied. Uit eigen waarnemingen stel ik vast dat Britse Zilvermeeuw TJ01 een steeds terugkomende gast is aan onze Belgische kust.

Wanneer je een ring rapporteert, krijg je een levensgeschiedenis van de vogel. Daarin staat wanneer en waar dit exemplaar geringd is en wie deze waar en wanneer gezien heeft. Zo kon ik zien dat ik juveniele Kleine mantelmeeuw DU.OJ 2 weken na het ringen gespot had op het strand van Raversijde en - ongelofelijk maar waar - 2 maand later kwam ik die terug tegen op reis in Portugal. Het is een kleine wereld...

Heerlijk is het om 'verloren zonen en dochters' weer thuis te brengen. Sommige vogels vertoeven vaak of langdurig op plaatsen waar geen ringaflezers komen. Een jarenlang ontbreken van waarnemingen van een individu zou kunnen doen vermoeden dat deze niet meer in leven is of dat de ring kwijtgespeeld is. Zo'n vogel is op een bepaald moment toch opeens ergens zichtbaar op het strand of in een haven. Een momentopname, en als die dan in de kijker loopt van een enthousiaste ringaflezer kan er toch weer een regel toegevoegd worden aan de levensloop.

Zelf hun streken volgen

Sedert 2013 heeft INBO ook een 200-tal meeuwen met een zender uitgerust. Deze zijn nu veel nauwkeuriger te volgen! (Stienen et al, 2016) Deze lichte, op zonne-energie werkende zenders, ontwikkeld door de universiteit van Amsterdam, pikken vogelbewegingen op. Op hun trek wordt alle informatie (positie, luchttemperatuur) op korte tijdsintervallen (elke 20 minuten) op de zender opgeslagen en eenmaal deze vogel een zendmast passeert, worden de gegevens doorgestuurd naar de onderzoekers.

Bevestigen van een zender © INBO

Zo zagen onderzoekers dat de zendervogel 'heilige Luc' elke dag vanuit de kolonie in Oostende naar De Mokker (een piepklein gehucht ten zuidwesten van Koekelare) vliegt om steeds op dezelfde plaats zijn kostje bijeen te sprokkelen, vreedzaam uitrust op de kerktoeren - en hij zag dat het goed was! - om vervolgens terug te vliegen naar zijn Oostende. Behalve over hun gewoontes en streken geven deze zenders ook meer gedetailleerde info over hun trekroutes en de plaats waar ze overwinteren

Je kan zelf ook de bewegingen van een paar gezenderde Zilvermeeuwen en Kleine mantelmeeuwen volgen via Lifewatch.be, beheert door het Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ).

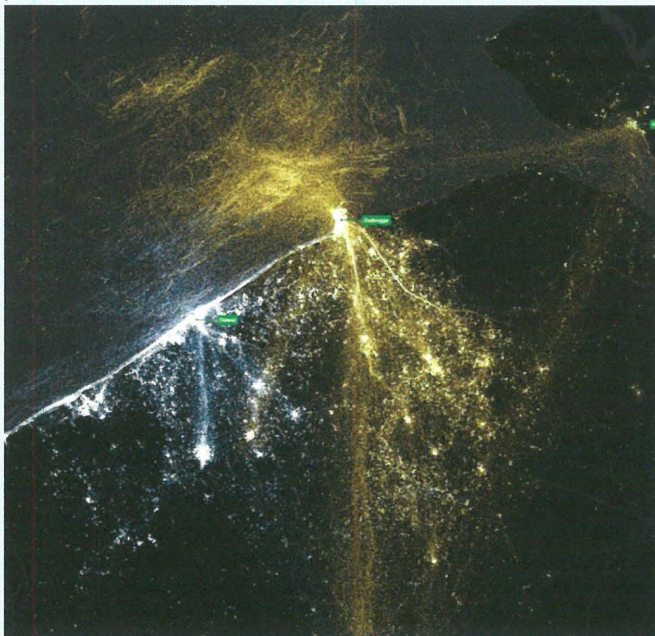
Neem een kijkje op:

www.lifewatch.be/birdmap?group=Zilvermeeuw en op

www.lifewatch.be/birdmap?group=Kleine%20mantelmeeuw

De migratieroutes en overwinteringsgebieden

Deze foto geeft de bewegingen tijdens een broedseizoen (thv het zuidelijk deel van de Noordzee) weer. Elk punt geeft een geregistreerd tijdstip en plaats weer. De Zilvermeeuwen zijn aangegeven in het blauw. De Kleine mantelmeeuwen in het oranje en de overlappings zijn de heldere spots (Stienen et al., 2016).

Opmerking van de redactie: het lijkt op de Vlaamse kaart dat er voornamelijk Zilvermeeuwen rond de middenkust (Oostende en omgeving) zijn waargenomen en Kleine mantelmeeuwen aan de Oostkust (Zeebrugge...). Dit is een vertekend beeld omdat er oorspronkelijk enkel Zilvermeeuwen werden gezenderd in Oostende en Kleine mantelmeeuwen in Zeebrugge. Ondertussen zijn er meer dieren gezenderd en die kan je volgen op <http://www.lifewatch.be/vogels>

Aangezien dit zenderen een dure aangelegenheid is, wordt slechts een klein percentage vogels met zo'n zender uitgerust. Dus kleurringen aflezen is nog steeds een welgekomen en een zeer waardevolle bron van informatie.

Dus: neem jullie verrekijker, fototoestel en laat jullie gaan! Maar pas op, het werkt verslavend!

Ook is het belangrijk om dode geringde vogels te melden. Zo weten de wetenschappers dat het dier in kwestie niet meer in leven is en de levensgeschiedenis afgesloten kan worden. Het volstaat hiervoor om een foto te nemen van de code (leesbaar) en plaats en datum te noteren. Je mag deze steeds doorsturen naar mij (meeuwenringen@yahoo.com). Ik help jullie op weg om ze door te sturen naar de juiste onderzoeksgroep.

Referenties

Camphuysen, K. (2018). De Zilvermeeuw. Amsterdam/Antwerpen: Uitgeverij Atlas Contact.

Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, Be-Bird. Geraadpleegd via <https://odnature.naturalsciences.be/bebirds/>

Nederlands Instituut voor Ecologie, Vogeltrekstation. Geraadpleegd via <https://vogeltrekstation.nl/>

Spaans A.L. & de Wit Alle A.N. (1985) Verspreiding van Zilvermeeuwen. Op de voet gevolgd. Het vogeljaar, vol 33 nr. 5 p. 200-207

Spaans A.L. 1986. Oproepen. Zilvermeeuwen met kleurringen. Het Vogeljaar 34(3): 143.

Stienen EWM, Desmet P, Aelterman B, Courtens W, Feys S, Vanermen N, Verstraete H, Van de walle M, Deneudt K, Hernandez F, Houthoofd R, Vanhoorne B, Bouten W, Buijs RJ, Kavelaars MM, Müller W, Herman D, Matheve H, Sotillo A, Lens L (2016) GPS tracking data of Lesser Black-backed Gulls and Herring Gulls breeding at the southern North Sea coast. ZooKeys 555: 115–124.

Stienen E., Courtens W., Daelemans R., Van de walle M., Vanermen N. & Verstraete H. (2018). Monitoring van kustbroedvogels in de SBZ-V 'Kustbroedvogels te Zeebrugge-Heist' en de westelijke voorhaven van Zeebrugge tijdens het broedseizoen 2017. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2018 (64). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.

Van Waeyenberge, J.; Stienen, E.W.M.; Vercrujssse, H.J.P. (2002). Kleurringproject van Zilvermeeuw *Larus argentatus* en Kleine Mantelmeeuw *Larus fuscus* aan de Belgische kust: overzicht van algemene resultaten, Natuur.oriolus. Themanummer Meeuwen. Natuur.Oriolus, 68(3): pp. 146-156